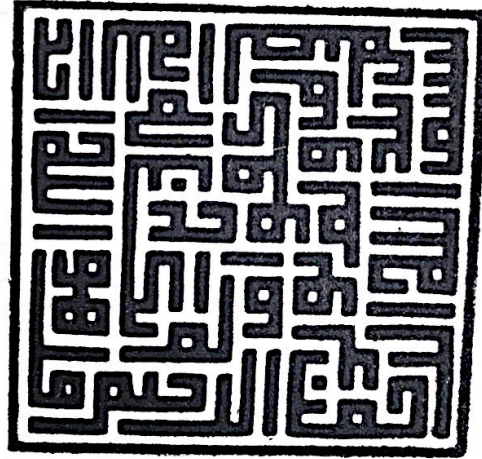

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
İSLÂMÎ İLİMLER FAKÜLTESİ
DERGİSİ

2. Sayı
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
İslâmî İlimler Fakültesi
Dergisi
Dönem: 1
Kayıt Tarihi: 11.5.1988

Sevinç Matbaası, Ankara - 1977

YAYIN KOMİSYONU

Doç. Dr. Ali ŞAFAK (Başkan)

Doç. Dr. Yusuf Ziya KAVAKCI

Doç. Dr. Zekeriya KİTAPCI

(Makalelerle ilgili her türlü mes'uliyet yazarlarına aittir.)

İ Ç İ N D E K İ L E R

İ. CERRAHOĞLU	Eşsiz İnsan, Kıymetli Hoca Prof. M. Tayyip Okıç'ı Kaybettik	1
İ. CERRAHOĞLU	Fahrüddin er-Râzî ve Tefsiri	7
M. HAMİDULLAH	(Çev. İ. Süreyya Sırma) Arap Müelliflerinde Farsca Eski Metinler	59
A. ŞAFAK	Hakkâri ve Civarında Halkın Dînî ve Ahlâkî Yaşayışının Günlük Hayatta Tezahürü Üzerinde Bir Araştırma	73
A. ŞAFAK	The Teaching of Islam (Particularly Fıqh) In The Secular Turkish Republic	115
Z. KİTAPCI	Hayatu'l-Câhiz Ma'a Esyâdihi mine'l-Etrâk ...	141
S. CİHAN	Osmanlı Devrinde Türk Hadiscileri Tarafından Kırk Hadis Dışında Muayyen Sayıda Derlenen Hadis Mecmuaları ve Bir Hadis Üzerine Yapılan Risaleler	157
E. YÜKSEL	Mehmet Birgivi	175
Ş. GÖLCÜK	İsimler ve Hükümler Yönünden İman ve İslam Kavramları	187
E. KAYDU	Osmanlı Devletinde Şeyhülislâmlık Müessesesinin Ortaya Çıkışı	201
K. YAVUZ	Ziya Gökalp'in Dînî Tutumu ve Din Anlayışı	211
İ. S. SIRMA	Yemen Kıt'asında Osmanlı Devleti'ne ve Diğer Devletlere Karşı İsyân Eden Aşiretlere Dair Bir Vesika	223
E. ESİN	Millî Kültür Tarihi Safhalarına Bakış	237
M. HAMİDULLAH	(Çev. İ. Canan) İslâmî İlimlerde İsrâiliyet Yahut Gayr-ı İslâmî Rivayetler	295
M. BERNARD	(Çev. Ş. Gölcük) İlk Mu'tezililerde İlim Kavramı	321
R. ÖZCAN	Fakültemiz Birinci Devre (1975/1976) Mezunlarının Lisans Tezleri	341
Ş. GÖLCÜK	Fadl el-I'tizal ve Tabakât el-Mu'tezile	353
İ. S. SIRMA	Siretu İbn İshak	359

1902 - 1977

**EŞSİZ İNSAN, KIYMETLİ HOCA PROF. M.
TAYYİP OKIÇ'I KAYBETTİK**

Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU

1977 senesi 9 martının Çarşamba gecesi saat 22.20 gece ilim âlemi kıymetli bir evlâdını kaybetmekle üzüntü ve acıya büründü. «Her nefis ölümü tadacaktır» hükmünce, sevgili hocamız da bunu tadarak, yetiştirdiği binlerce talebesini gözleri yaşlı bırakıp ebediyete intikal etti. Kendini feda edercesine islâma, Türk gençliğinin yetişmesine adanmış olan bu muhterem insan, Türkiye'ye geldiği günden beri, İlâhiyât Fakültesi, Konya Yüksek İslâm Enstitüsü, Erzurum İslâmî İlimler Fakültesinde yetiştirdiği binlerce talebesinin gönlünde taht kurmuş, eserleriyle, konuşmaları ile ve yaptığı sayısız hizmetleri ile onbinlerin, yüzbinlerin sevgilisi olmuştu. Ne mutlu ona ki, böyle bir mevki herkese kolay kolay nasib olamaz.

Merhûm hocamız 1 Aralık 1902 senesinde Bosnanın, Tuzla sancağına bağlı Gračanitsa kasabasında doğmuştur. Babası, Bosna-Hersek Reisu'l-Ulemâ Muavini Yayçalı Mehmet Tevfik efendi, anesi ise Gračanitsa'lı Hasibe hanımdır. 1913 yılında ilk okulu, 1916 da Rüştiyeyi Saraybosnada bitirmiş, o devirde yeni kurulmuş olan

ilâhiyât kollejinde 1920 de diploma almış, 1925 senesinde de İslâm hukuku ve ilâhiyât Mektebinden mezun olmuştur. 1926 da Zagreb Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Latin dili ve edebiyatı kursunu bitirerek diplomasını almıştır. Bundan sonraki yıllarda muhterem ve merhum hocamızı Pariste tahsilde görmekteyiz. 1929 yılında Sorbon Edebiyat Fakültesi lisans diploması, 1928 de «Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes» den Arap ve Türk dili diplomaları, 1930 da yine aynı okuldan Fars dili ve Edebiyatı diplomasına sahip olmuştur. 1931 de «Hasan Kâfi de Bosnie, Sa vie et ses Oeuvres, avec la traduction de son ouvrage, Nizâmu'l-Ulemâ» isimli doktora tezinin imprimatür'ü, 1930 yılında Belgrad Hukuk Fakültesinden «Hukuk Absolutorium'u», 1939 da yine Belgrad Üniversitesinde agrégé profesörlüğü ünvanını kazanmıştır.

Kısa bir müddet, Saray-Bosna'da ki birinci erkek Gimnazyası ile, iki sene müddetle şer'i Gimnazyada hocalık yapmış, 1934-1941 yılları arasında Üsküb'deki Kral Birinci Aleksandır Büyük Medresesinde yedi yıl Tefsir-Hadis dersleri okutmuştur. İkinci cihan harbi sebebi ile vazifesini SarayBosnaya nakletmiş (1941), 1943 Mayısından 1944 Ağustosuna kadar Türkiyenin Belgrad Baş-Konsolosluğunda mahalli kâtip-tercüman olarak istihdam edilmiş, Türkiye ile Almanya arasındaki münasebetlerin kesilmesi üzerine, sefaretin diğer personeliyle birlikte sekiz aya yakın bir zaman Almanyada enterne edilmişlerdi.

Merhum hocamız, bu devrelerde çok sıkıntı çekmiş olacaklar ki, yakını olan bizlere bu konuda fazla bilgi vermek istemez, o günleri hatırlamaktan imtina ederlerdi. Bizlere komünizmin ve faşizmin fenalıklarını anlatır, Türkiyenin bu gibi felaketselere duçar olmamasına dua ederdi.

Merhum hocamız, bu enterne devresi içerisinde Almanyanın çeşitli şehirlerinde dolaştırıldıktan sonra, Kopenhagen ve oradan da İsveç geçerek, İsveç bandıralı Drottningholm adlı vapurla, Liverpool - Lizbon - Portsaid - Fethiye - Rodos - Bodrum - Çeşme - Çanakkale yoluyla 10 Nisan 1945 de İstanbula geldi. İstanbulda, beş sene müddetle Başbakanlık Arşivinde ilmi araştırmalarda bulundu. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Profesörler Kurulu, kendisine ilâhiyât Fakültesi Profesörlerinin de katılması ile 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun, 9. bölümünün geçici 4. cü maddesi uyarınca geçici kurul haline gelerek (Toplantı sayısı: 3, karar tarihi: 30.1.1950, Karar sayısı: 12) ilâhiyât Fakültesi tarafından Doğmatik Bilimler

dersi Profesörlüğü için teklif edilen Mehmet Tayyip Okıç'ın, durumunu görüşmüş, teklif edilen namzedin, İlähiyât Fakültesi Doğmatik Bilimler dersi Profesörlüğüne tayinine karar vermiştir. Ankara Üniversitesi Senatosunun (Toplantı sayısı : 124, Karar sayısı: 451, Karar Tarihi : 31.1.1950) tarihinde, yukarıdaki Profesörler Kurulu teklifini kabul ederek, profesörlüğünü kabul etmiştir. Bunun üzerine merhûm Prof. M. Tayyip Okıç'ın, İlähiyat Fakültesi kuruluş kanununa uygun, 6.3.1950 tarihinde mukaveleli yabancı profesör olarak, aynı fakülteye tayini yapıldı. 1950-1969 yılları arasında İlähiyat Fakültesinde, 1964-1971 de Konya Yüksek İslâm Enstitüsünde, 1973 Nisanından vefat tarihleri olan 9.3.1977 ye kadar Erzurum İslâmî İlimler Fakültesinde çeyrek asırlık hizmet süresince, yüksek ilmî, irfanî ve fazileti ile Türk eğitime yapmış olduğu hizmet, eğitim tarihimize şeref kazandırmıştır. Merhum, üzerine aldığı vazifeleri yetki ile yapmış kimliği ve ilmi değerine toz kondurmamıştır. Bu konuda olumsuz teşebbüslere girişenler, lâıyk oldukları cevabı almakta gecikmemişlerdir.

Türk gençliğini imanlı ve ahlâklı yetiştirme hususundaki gayreti, merhûm için en büyük zevk ve vazife olmuştur. Bütün tahsilini İstanbulda tamamlayan babasının, feyz aldığı bu memlekete karşı ödemek durumunda olduğuna inandığı vefa borcunu, hayırlı bir evlat olarak fazlası ile ödemek bahtiyarlığına erişmiştir.

Hayatında hiç evlenmemiş olan merhûm hocamız, kendini ilme adanmış nâdir şahsiyetlerden biridir. Komünist rejime karşı oluşundan dolayı Yugoslav vatandaşlığından çıkartılmış, bu bakımdan Yugoslavyaya dönmesi kadar başka bir memlekete gitmesi de bahis konusu olmamıştır. Türk tâbiyetine geçmemesi, sırf barem kanunumuzun olumlu olmıyan zaruretlerine boyun eğmesinden ileri gelen bir keyfiyet olmuştur.

Maurice Gaudefroy - Demombynes, William Marçais, Louis Massignon, Jean Deny, Vladimir Minorsky, Mirza Muhammed Hân Kazvîni, Henri Massé, Ravaisse, Emile Haumant, Paul Boyer, André Vaillant gibi dünyaca tanınmış hocalardan okuyan merhum hocamız, Dr. Ahmed Benhamuda, Monseigneur Feghalî, Dr. Mirza Muhammed Mahallâtî, Dr. Abdulhâk Adnan Adıvar gibi şöhretli okutmanlardan ders almıştı.

Seyfullah Proho, Abdullah Aynî Buşatlıç, Muhammed Emin Dizdar, Ali Rüştî Kapiç, Abdullah Preşlyo, Münib Tseriç, Salih Saf-

vet Basiç, Ahmet Burek, Veliyyuddin Sadoviç, Dr. Osman Skiriç, İbrahim Sirri Zafraniya gibi sahasında otorite olan Saray-Bosnada- Arabî el-Kebâdi, Mustafa Zmerli gibi Tunuslu meşhur hocaların talebesi olan merhûm hocamız, ilmîni ve faziletini talebesine aktarmış ve her seviyedeki talebesinin sevgi ve samimi bağılıklarına mazhar olmuştur. Sulbünden bir evlada sahib olamamış, fakat her talebesini bir evladı telakki etmiştir. Bu bakımdan, İlâhiyât Fakültesinde en çok sevilen profesör olarak kendini tescil ettirmiştir.

Merhûm, sadece talebesinin ilmî sahadaki ihtiyaçları ile değil, bütün müşkülleri ile alakadar olur, onları halletmek için yorulmak bilmez bir gayretle koşardı. Şahsiyetine ve ilmî durumuna çamur sıçratmak isteyenlerin gayreti ile, geçirdiği üç senelik sıkıntılı fetret devresinde bile, talebelerinin isteklerini ve müşküllerini halletmekten geri kalmamıştır. Talebesinin tayin, nakil ve terfi işleri, onların evlenmeleri, çoluk çocuk sahibi olmaları, merhûm için sevinç ve bahtiyarlık sebebi olurdu. Talebesinin çocuklarını, torunlarını diye sever, onlara sevinderecek hediyeler vermeden içi rahat etmezdi. Merhûm bu gün ve gelecekte çocuklarımızın gönüllerinde ve kalblerinde «Hoca dede» olarak tanınacak ve yaşıyacaktır. Pek çok talebesinin ve torununun nikâh şahidliğini zevkle yapmıştır. Merhumun en güzel huylarından biri, yazılan mektupları asla cevapsız bırakmaması, verdiği sözü mutlaka yerine getirmeye çalışmasıydı. Programlı ve intizamlı bir insandı. Günlük işlerini bir kâğıda yazar, işi biteni siler, bitmeyenleri ertesi güne bırakırdı. İlmî çalışmalarını da tasnif ederek çeşitli zarflara yerleştirirdi.

Merhûm hocamızın, kitabları, tetkik yazıları, Ansiklopedi maddeleri, kitap tanıtımları, tercemeler, önsözler olmak üzere yüzlerce makalesi çeşitli eserlerde ve mecmualarda, türkçe, boşnakça, arapça ve fransızca olarak neşredilmiştir. Son anına kadar, pek çok müslüman ilim adamı ve avrupalı müsteşrikler ile muhabere halinde idi. Daha Yugoslavyada iken, «Üsküp ilim cemiyeti ve Üsküp Üniversitesi Edebiyat Fakültesine bağlı Sırp-Hırvat dili ve Edebiyatı Cemiyeti» azası olmuştur. Viyanadaki «İslâmischer Kulturbund» cemiyeti fahri azâlığına seçilmişti. Müsteşriklerin ilim cemiyeti olan «Société Asiatique»in (1952 denberi), Londradaki «Royal Asiatic Society» (1953 denberi) azası bulunmaktadır. Bir ara Millî Eğitim Bakanlığı Terceme Kurulu Arap-Fars Edebiyatı komisyon başkanlığı da yapmıştır.

Otuz seneye yakın bir zaman süresi içerisinde, memleketimizin maârif ve irfanına hizmet etmiş binlerce talebe yetiştirmiş olan hocamız, eline geçen çok cüz'î bir para ile geçimini sağlamış, bundan dolayı da fazla bir şikâyeti olmamıştır. Mağdur edilişi ve yapılan fenalıklara katlanışı, hizmet aşkını söndürmemiştir. Esefle söyleyelim ki bazı kimseler onun kadru kıymetini bilememişlerdir. Merhumu gönüllerinde yaşatacak olan onbinlerce talebesi onun kıymetini takdir etmiş, parmaklar üzerinde taşınan tabutu bu sevginin isbatı olmuştur.

Öğrencileri ve arkadaşları arasında ilmî ile âmil, kâmil bir insan olarak tanınan hocamız, Asrı Saadetteki Sahabe-i Kiram ahlâkı ile ahlaklanmış bir kimse idi. Ahlakı ve tavazuu ile herkesin takdîrini kazanmıştı. Merhûm, şahsiyyet ve izzetî nefis sahibi idi. Bu konuda asla taviz vermezdi. Çok zeki idi. Geçmiş hâdiselerin en ince teferruatına kadar, seneler geçmiş olsa da, hatırlardı. Kitab ve yayınlara çok düşküdü. Yemez içmez, ele geçen parasını kitaplara yatırırdı. Sıkıntılı günlerinde, niçin bu şekilde hareket ettiğini sorduğumda, evladım bu da benim hastalığım, demişlerdi. Latifeyi sever, konuşmalarında muhakkak nükteler bulunurdu.

Evrakları arasında, bir kâğıd parçasına yazdığı Ahmet Haşim'in şu beytini, haline uygun görmüş olacak ki, onu muhafaza etmişti.

Durgun suya baktım ve dedim : ah ölebilsen,
Mademki yok ağlıyacak mevtime kimsem.

Ruhûn şâd ve müsterih olsun aziz hocam, binlerle, onbinlerle göz arkandan ağlamakta ve ağlayacak, yetiştirdiğin evladların Fatihalar'la seni anacaklar ve gelecek nesillere tanıtacaklardır. Ne mutlu sana ki, sen herkesin gibta edeceği bir mertebeye ulaştın, Ruhûn şâd, Allahın rahmeti ve mağfireti üzerine olsun, nûr içinde yat aziz hocam.